

Олег Цапко,
кандидат історичних наук, доцент,
провідний науковий співробітник
відділу історії нових незалежних держав
Державної установи
«Інститут всесвітньої історії НАН України»

УКРАЇНА І ДЕРЖАВИ ЦЕНТРАЛЬНОЇ АЗІЇ: проблема пошуку нової стратегії співпраці

Анотація. У статті розкрито головні проблеми, пов'язані з пошуком нової зовнішньополітичної стратегії співпраці України з державами Центральної Азії (далі — ЦА) в умовах російського повномасштабного вторгнення. Зокрема, зазначено, що лейтмотив нової стратегії України щодо країн ЦА повинен полягати у відновленні світового порядку, який ґрунтуватиметься на міжнародному праві. Україна прагне вибудувати систему міжнародних відносин, яка гарантуватиме безпеку для всіх, а не лише для обраних держав. У світі має бути надійний мир, де право кожної країни на визначення власного майбутнього підкріплюватимуть ефективні механізми безпеки, а агресор обов'язково буде покараним.

Задля реалізування нової політики співпраці України з державами ЦА автор пропонує розробити відповідний базовий зовнішньополітичний документ, який міститиме стратегію та перспективний план конкретних дій у центральноазійському регіоні. Ці документи мають бути спрямовані на посилення присутності України в ЦА.

Ключові слова: Україна, країни Центральної Азії, зовнішньоекономічні відносини, стратегія, співпраця, міжнародні договори, російська федерація.

Актуальність теми дослідження. Взаємини України та держав ЦА мають доволі давню історію, яка своїм корінням сягає часів Середньовіччя. Однак найтісніші економічні, політичні та культурно-гуманітарні зв'язки почали формуватися з кінця XIX століття і були пов'язані спільним перебуванням українців і народів ЦА у складі двох державних утворень: спочатку російської імперії, а згодом — Радянського Союзу.

Події 1989–1991 років, що завершилися розпадом СРСР, значно прискорили процес самоідентифікації центральноазійських суспільств. На сьогодні країни ЦА стали важливим геостратегічним чинником міжнародних відносин, перетворившись, за визначенням Збігнева Бжезінського, на «євразійські Балкани» [1]. Країни регіону, як-от Казахстан, Киргизстан, Таджикистан, Туркменістан та Узбекистан, які географічно розташовані в центрі євразійського континентального простору, є важливою сполучною логістичною ланкою між кількома економіками, що стрімко зростають: держав Європейської Співдружності, Індії, Китаю, росії, Японії. Водночас країни ЦА мають значні енергетичні, сировинні та військово-стратегічні ресурси, що робить їх потенційно спроможними впливати на глобальну безпеку.

Усе це в комплексі перетворювало їх на регіон постійної конкуренції і посилення впливу з боку великих держав.

Зовнішня політика України щодо держав ЦА з самого початку ґрунтувалася на двосторонніх відносинах, міжнародно-правову основу яких заклали договори про дружбу та співпрацю з поступовим укладенням угод про вільну торгівлю. З кінця ХХ до початку ХХІ століть зазначені договори робили ці взаємини стратегічними. Однак, починаючи з 2014 року, у зв'язку з російською агресією проти нашої держави та суттєвою зміною геополітичного курсу України на євроінтеграцію, у відносинах із країнами центральноазійського регіону спостерігаємо негативні тенденції.

Тому в умовах сучасної російсько-української війни перед Українською державою постала гостра потреба пошуку нової стратегії співпраці з країнами ЦА.

Ступінь дослідження теми. Країни ЦА, зокрема проблеми їхньої соціально-економічної та політичної трансформації, а також ступінь залучення їх до загальносвітових і регіональних процесів та діяльності в міжнародних організаціях завжди були об'єктом уваги українських учених та експертів. З-поміж наукових праць на цю тему слід виділити дослідження Сергія Даниленка [2], Рустема Жангожі [3], Олександра Кожухара [4], Тетяни Ляшенко [5], Бориса Парахонського [6], В'ячеслава Шведа [7] та інших. Серед цих праць насамперед варто виокремити колективну монографію «Центральна Азія: геостратегічний аналіз та перспективні можливості для України» [6]. Вона вирізняється

комплексним і системним підходом авторів до проблем країн ЦА. Особливу увагу тут приділено національним інтересам України в регіоні та розвитку її зв'язків із центральноазійськими державами. Однак, зважаючи на те, що це монографічне дослідження побачило світ 2001 року, в ньому, природно, відсутній опис еволюції відносин України з країнами ЦА після початку російської агресії.

Значний внесок у дослідження теми зробили також науковці Державної установи «Інститут всесвітньої історії НАН України». 2020 року вони видали колективну монографію «Інтеграційні виміри трансформації пострадянського простору» [8], в якій викладено основні напрями зовнішньої політики країн ЦА з урахуванням нових геополітичних реалій.

Також слід згадати монографію Тетяни Ляшенко «Трансформація політичних систем в країнах Центральної Азії: національний та регіональний аспекти» 2011 року. У ній авторка приділяє значну увагу вивченню основних цивілізаційно-культурних чинників, які впливали на процес визначення векторів зовнішньої політики цих країн.

Проблеми зовнішньополітичної співпраці України і держав ЦА розкрито в дослідженні «Азійський напрям зовнішньої політики України: проблеми і перспективи. Аналітичні оцінки» [7]. Також окремі аспекти зовнішньої політики України щодо країн ЦА дотично висвітлено у працях Олексія Воловича [9] та Наталії Микитчук [10].

Питання зовнішньої політики країн ЦА вивчали також англійський науковець Мартін Жак [11], китайські вчені Лі Сін [12], Чжоу Цзюнь [13] та інші.

Однак, попри значний доробок українських і закордонних науковців, сьогодні під впливом нових геополітичних змін та викликів постала потреба по-новому вивчити та оцінити основні проблеми зовнішньої політики України у відносинах з країнами ЦА.

Метою статті є проаналізувати проблеми, пов'язані з пошуком нової зовнішньополітичної стратегії України стосовно країн ЦА. Відповідно до поставленої мети автор намагається розв'язати низку завдань:

— дослідити основні питання, які стоять на заваді побудови повноцінних дружніх відносин між Україною та державами ЦА;

- з'ясувати рівень зовнішньоекономічної і політичної співпраці України з кожною державою регіону зокрема;
- визначити засадничі принципи, на основі яких Україні слід формувати нову зовнішньополітичну стратегію щодо країн ЦА.

Виклад основного матеріалу. Насамперед зазначимо, що між Україною та державами ЦА є набагато більше спільного, ніж видається на перший погляд. Для країн ЦА, як і для України, радянська доба стала періодом нищівної експлуатації та культурного геноциду з боку імперського центру, оскільки комуністичний московський режим намагався знищити культуру, релігію та національну ідентичність народів ЦА. Нині ж керівництво російської федерації проводить як стосовно України, так і щодо країн ЦА успадковану від попереднього періоду імперську колоніальну політику. Москва вважає держави регіону, як і Україну, сферою свого впливу, розцінюючи їх як своєрідне «м'яке підбрюшшя» [14]. Крім того, російське вторгнення на територію України серйозно непокоїть і країни ЦА, а це спонукає їх і собі робити кроки, які б зменшили вплив рф на їхню політику.

Наведені вище чинники об'єктивно мають сприяти формуванню в цих країн зацікавлення в перемозі України, позаяк це значно послабить і їхню залежність від росії. Російське повномасштабне вторгнення в Україну довело, що рф у своїй імперській політиці здатна не тільки розхитувати, використовуючи внутрішні суперечності, а й застосувати силу та захопити територію будь-якої держави, не зважаючи на міжнародно-правові норми та договори. Як приклад тут слід навести Казахстан, який, як і Україна, віддав ядерну зброю за «гарантії безпеки». Зараз керівництво країни намагається проводити поступову й обережну політику дерусифікації і дрейфує в протилежний від росії бік [15]. Разом із Казахстаном з територіальними претензіями москви зіткнувся й Узбекистан. Зокрема, свого часу узбеки так само, як українці, пережили газовий шантаж посеред зими [16]. Стосовно Таджикистану, то в Душанбе, як і в Україні, добре усвідомлюють, яким потужним інструментом зовнішньополітичного тиску може бути присутність російських військ на їхній території у формі військової бази.

Отже, з огляду на всі вищезазначені загрози і виклики можна зробити висновок, що держави ЦА нині зацікавлені в суворому

дотриманні міжнародного права та Статуту ООН. Адже саме міжнародне право є гарантією проти агресивного і непередбачуваного у своїй жорстокості російського сусіда. А це так само створює ідейне та ціннісне підґрунтя для майбутньої зовнішньополітичної співпраці України з країнами центрально-азійського регіону.

Однак водночас варто враховувати низку складнощів, із якими зіткнулися країни ЦА після агресії рф. Реакція центрально-азійських держав на російське повномасштабне вторгнення на територію України вчергове продемонструвала їхню обмеженість у зовнішньополітичній діяльності, значну економічну і політичну залежність їхніх політичних режимів від підтримки росії. Саме тому на сьогодні жодна з країн ЦА не надала чіткої політичної та правової оцінки злочинам російських окупантів на тимчасово окупованій території України. Також слід зазначити, що російська агресія проти України стала справжнім зовнішньополітичним випробуванням для центральноазійських держав, які й так протягом останнього часу пережили чимало внутрішніх потрясінь. Ба більше, ця агресія спричинила низку проблем для держав регіону, пов'язаних із їхнім виживанням в умовах економічних труднощів усередині рф, вразливістю їхньої безпекової сфери, необхідністю подальшої диверсифікації міжнародних зв'язків тощо.

Усе це призвело до того, що зовнішньополітичний нейтралітет і багатовекторність, що їх пропагували керівництва країн ЦА, еволюціонували в політику обережного балансування та лавірування, щоб, з одного боку, зберегти більш-менш пристойне обличчя в очах держав Заходу, а з другого — не розірвати остаточно відносин із росією, навіть попри її нинішню міжнародну ізоляцію.

За таких умов Україні доречно було б обрати селективний підхід у побудові зовнішньоекономічних відносин із країнами ЦА, зважаючи на індивідуальний підхід та особливості становища кожної з цих держав, а також їхню вразливість від Москви.

Зокрема, в зовнішній політиці щодо Казахстану необхідно брати до уваги те, що сьогодні він є для України найбільш перспективною державою ЦА — як у контексті підтримання політичного діалогу на найвищому рівні, так і у сфері зовнішньоекономічної

співпраці. Російсько-українська війна негативно вплинула на торговельні відносини між Україною та Казахстаном. За підсумками 2022 року показники торгівлі між обома країнами знизилися на 38%, якщо порівнювати з 2021 роком, і становили приблизно 839,83 млн дол. США: експорт з України скоротився на 34,3% (до 320 млн дол. США), а імпорт із Казахстану — на 40,5% (до 519,03 млн дол. США). У цьому контексті слід зазначити, що значний обсяг імпорту з Казахстану становлять гази нафтові, нафта та нафтопродукти; більш як половину складають продукти чорної металургії. Україна експортує до Казахстану здебільшого продукцію харчової промисловості та капітальне обладнання [17].

За підсумками 2023 року також спостерігаємо значне зменшення товарообігу — на 34,1%, однак більше скоротився імпорт товарів (на 48,2%), ніж експорт (на 9,6%). Це призвело до майже однакових обсягів експорту (265 млн дол. США) та імпорту (266 млн дол. США) товарів до Казахстану. Експорт порівняно диверсифікований, оскільки головними позиціями були: шоколад (7,3% від експорту до Казахстану), сири (6,9%), кондитерські вироби з цукру без вмісту какао (6,8%) та дозовані або фасовані лікарські засоби (6,2%). Основу імпорту з Казахстану склав природний газ, який становив 42,5% від загального показника. Також значну частку склали нафта й нафтопродукти (14,3%) та вироби з чорних металів (9,8%) [18].

21 лютого 2023 року Україна ініціювала проведення онлайн-бізнес-форуму «Україна — Казахстан: перспективні сфери взаємодії» за участю представників дипломатичних установ обох держав, Торгово-промислової палати України та Національної палати підприємців Республіки Казахстан «Атамекен». За підсумками форуму домовилися, зокрема, створити секторальні робочі групи, завданням яких буде організувати комунікацію підприємницьких структур для визначення основних напрямів активізації співпраці між обома державами в торговельно-економічній сфері [19].

Щодо відносин з Узбекистаном, то тут варто згадати, як у перші дні повномасштабного вторгнення росії мешканці Ташкента приходили до Посольства України та висловлювали підтримку. Однак на офіційному рівні позиція керівників досі є доволі невизначеною. Щоправда, 17 березня 2022 року тодішній Міністр закордонних справ Абдулазіз Камілов під час виступу в Сенаті заявив, що Узбекистан обстає за негайне припинення

воєнних дій в Україні та врегулювання конфлікту політико-дипломатичними засобами. Зокрема, він наголосив: «Узбекистан визнає незалежність, суверенітет і територіальну цілісність України. Ми не визнали Луганську та Донецьку народні республіки» [20]. На завершення А. Камілов зазначив, що Узбекистан і надалі надаватиме гуманітарну допомогу Україні [21].

У сфері зовнішньоекономічних відносин значне скорочення товарообігу між Україною та Узбекистаном припадає вже на кінець 2022 року. Якщо порівнювати з 2021, то він зменшився більш як удвічі: з понад 737,1 млн дол. США до 306,8 млн дол. США [22]. За підсумками 2023 року Україна мала негативне торговельне сальдо з Узбекистаном. Загалом товарообіг становив лише 335,8 млн дол. США: експорт з України до Узбекистану — 144,3 млн дол. США, а імпорт з Узбекистану в Україну — 191,5 млн дол. США. Основними статтями експорту в Узбекистан були переважно харчові продукти та фармацевтична продукція. Імпортували з Узбекистану в Україну здебільшого вироби текстильної промисловості, добрива, ефірні олії тощо [23]. Якщо підсумувати, за 2023 рік товарообіг між Україною та Узбекистаном скоротився на 3,6%. До того ж сальдо торговельного балансу для України змінилося з позитивного на негативне. На це вплинуло скорочення експорту на 23,5% за збільшення імпорту на 19,7%. Третину всього українського експорту в Узбекистан склали лікарські засоби — 33,2%; значну частину становили кондитерські вироби — 5,7%; шоколад — 4,7%; вата з текстильних матеріалів і вироби з неї — 4,3%. Щодо узбецького імпорту в Україну, то основною позицією був мідний дріт — 17,4%. Також Україна імпортувала азотні добрива (13,4%), полімери етилену (12,9%) та калійні добрива (12,9%) [22].

Аналізуючи відносини з Туркменістаном, зауважимо, що керівництво країни ще 1995 року проголосило «політику нейтральності», якої намагається дотримуватися дотепер [24]. Стосовно нинішньої російсько-української війни Туркменістан так і не надав своєї політичної і правової оцінки російській агресії. В офіційних туркменських ЗМІ, зокрема інформ агентстві «TDH», замість слова «війна» вживають формулювання «складні обставини, які виникли в Україні». Ба більше, з огляду на зміст публікацій пресслужб іноземних урядів і незалежних ЗМІ за кордоном, туркменські чиновники, зокрема і президент країни, регулярно

обговорюють російсько-українську війну на зустрічах зі своїми закордонними колегами.

За прогнозами більшості експертів, Туркменістан, імовірно, й надалі уникатиме чіткої політичної оцінки російського повномасштабного вторгнення в Україну. Таку позицію країни зумовлює насамперед її залежність від росії, зокрема в паливно-енергетичній сфері.

Щодо розвитку українсько-туркменських відносин, то для України найбільш перспективною залишатиметься торговельно-економічна сфера, а саме участь українських компаній у розробленні та видобуванні мінеральних ресурсів, експорт харчових продуктів до Туркменістану тощо. Попри складнощі, що їх спричинило російське вторгнення, простежуємо поживавлення торговельно-економічних відносин між країнами. За підсумками 2022 року товарообіг зріс на 28%, якщо порівнювати з 2021, та загалом склав 212,89 млн дол. США. На таку позитивну динаміку вплинуло збільшення обсягів імпорту з Туркменістану нафти та нафтопродуктів, а також різних видів мінеральних добрив. Левову частку експорту з України до Туркменістану склали зернові та готові продукти з них, товари машинобудівної та фармацевтичної галузей.

За підсумками 2023 року товарообіг також зріс на 25%, склавши 267,5 млн дол. США. Таке підвищення відбулося завдяки збільшенню експорту з України на 83%. Основну його частину склали вироби з чорних металів (39,1%), а також м'ясо та субпродукти птиці (11,2%), екстракти солодові (4,8%).

Однак попри зростання експорту протягом 2022–2023 років, сальдо для України зберігалося негативним і склало 187,2 млн дол. США. Зростання імпорту 2023 року становило 18,3%. Україна в Туркменістану закуповувала переважно азотні добрива (61,6% від загального імпорту), а також нафту й нафтопродукти (34,3%) [25].

Описуючи стан нинішніх українсько-киргизьких відносин, слід згадати, що в квітні 2022 року Президент Садир Жапаров нарешті назвав російське повномасштабне вторгнення «війною» всупереч позиції рф. Однак восени того самого року С. Жапаров де-факто підтримав визнання «ЛНР» і «ДНР», висловивши думку, що «ймовірно, це був вимушений захід для захисту мирного населення Донбасу» [26].

У сфері зовнішньоекономічних відносин упродовж 2022–2023 років відбулося суттєве скорочення товарообігу між Україною та Киргизстаном. Зокрема, 2022 року цей показник становив 40,13 млн дол. США, а це на 27% менше, як порівняти з попереднім роком. За підсумками ж 2023-го товарообіг склав 36,2 млн дол. США, що на 8,1% менше, ніж за попередній рік. Скорочення стосувалося експорту (на 7%) та імпорту (на 20,2%). Оскільки експорт склав 33,6 млн дол. США, а імпорт — 2,5 млн дол. США, то для України сформувалося позитивне сальдо в сумі 31,1 млн дол. США. Загалом Киргизстан в Україні закуповував продукцію харчової та фармацевтичної промисловості. В імпорті з Киргизстану переважала продукція тваринного походження, зокрема дублена шкіра [27].

Позицію Таджикистану щодо російського повномасштабного вторгнення в Україну в першому офіційному коментарі, який було оприлюднено в лютому 2023 року, висловив Глава МЗС країни Сіроджиддін Мухріддін. Він, зокрема, зазначив, що Таджикистан має традиційно добрі відносини і з росією, і з Україною, тому обстає за якнайшвидше припинення конфлікту. Таке ставлення до війни в Україні місцеві експерти вважають оптимальним. Наприклад, таджицький політолог Шералі Різойон назвав нейтралітет Таджикистану «найкращою позицією» та сказав: «Нам потрібно уважно стежити за ситуацією і не створювати штучних проблем на порожньому місці» [28].

За результатами 2022 року товарообіг між Україною і Таджикистаном склав 11,26 млн дол. США, з яких експорт з України становив 10,91 млн дол. США, тоді як імпорт — лише 0,25 млн дол. США. За 2023 рік обсяг торгівлі між Україною і Таджикистаном зріс лише на 7%, як порівняти з попереднім роком, і загалом склав 13 млн дол. США. Україна переважно закуповує в Таджикистану продукцію овочівництва — сухофрукти, горіхи тощо, а експортує в Таджикистан кондитерські та фармацевтичні вироби [29].

Отже, розвиток відносин України з державами ЦА в торговельно-економічній сфері є одним із найбільш дієвих і визначальних чинників взаємодії, і його слід обов'язково врахувати, розробляючи нову стратегію співпраці. Нашій країні потрібно максимально зважати на інтереси держав ЦА, зокрема на ступінь їхньої зовнішньополітичної та зовнішньоекономічної залежності від головних євразійських гравців — країн ЄС, КНР, США, Туреччини.

Також Українській державі варто акцентувати увагу на безпекових питаннях. На сьогодні вона має неоціненний досвід ведення бойових дій у нових умовах технологічної війни. З огляду на це активізація співпраці у військово-технологічній сфері є доволі перспективною. Ба більше, Україна в країн ЦА викликає зацікавлення, зокрема в таких сферах, як цифровізація, надання сучасних освітніх послуг, машинобудування, робототехніка тощо.

Висновки. Лейтмотив нової стратегії України щодо держав ЦА має полягати в боротьбі за відновлення світу, який живе за правилами. Україна прагне побудувати систему міжнародних відносин, котра гарантуватиме безпеку всім, а не тільки обраним державам. Українці мріють про надійний мир, де право на визначення власного майбутнього регулюватимуть ефективні механізми безпеки, а агресор обов'язково буде покараним. Одним з елементів цієї системи є комплексна політика санкцій проти росії.

Сьогодні кожна з держав ЦА приречена боротися з негативними наслідками російської агресії проти України, намагається віднайти власну зовнішньополітичну нішу і цим, якщо є змога, максимально відмежуватися від російського впливу і залежності. З цього приводу експерт із центральноазійської проблематики Еміль Джураєв справедливо зазначає, що всі ці держави насправді розуміють безпідставність і несправедливість війни проти України, яку розв'язала росія, однак їхня велика залежність від останньої не дає їм негативно висловлюватися про цю ситуацію.

З огляду на викладене вище запропоновано розробити відповідний базовий зовнішньополітичний документ, який міститиме стратегію та перспективний план конкретних дій у центральноазійському регіоні. Цей документ має бути комплексним і спрямованим на схиляння країн ЦА на бік України, їхнє якнайбільше дистанціювання від росії.

Зважаючи на його важливість, до розроблення слід залучити широке коло представників підприємницьких структур, дипломатичних і силових відомств Української держави, а також наукової спільноти.

Під час створення такого документа необхідно:

— глибше вивчити соціально-економічні та культурно-цивілізаційні особливості формування зовнішньої політики країн ЦА;

— детально проаналізувати зовнішньополітичні стратегії Росії та Китаю стосовно ЦА, оскільки обидві держави мають однаковий погляд на низку вагомих геополітичних питань, схильні підтримувати політичну стабільність, віддають перевагу авторитарним системам, вороже сприймають спроби Заходу поширювати демократію;

— ретельно дослідити процес становлення та напрями розвитку економічної структури країн ЦА, щоб у перспективі напрацювати ефективні механізми економічної співпраці з ними;

— вивчити зовнішню політику сучасної Туреччини щодо країн ЦА. Ідея єднання тюркських народів, яку сьогодні висуває турецьке керівництво, в довгостроковій перспективі може сприяти інтеграційним процесам усередині регіону й зумовити створення економічного та оборонного союзу під егідою Анкари. Все це суттєво вплине на зовнішньополітичну орієнтацію центральноазійських країн.

Російська агресія проти України чітко проілюструвала, що спроби ведення незалежної зовнішньої та навіть внутрішньої політики можуть стати приводом для РФ застосувати силу чи дестабілізувати ситуацію в будь-якій країні колишнього СРСР. Поки що в неї на порядку денному Україна, та держави ЦА можуть стати наступними. До того ж історія переконливо доводить, що безпринципна політика в стратегічній перспективі стає однозначною поразкою.

Отже, російській агресії можна протистояти лише поширенням правди про війну в Україні, реальним партнерством і діалогом на рівних умовах, які ґрунтуються на взаємній повазі до культури та суверенітету кожної з держав.

1. Brzezinski, Z. (2017) *The Grand Chessboard: American Primacy and Its Geostrategic Imperatives*. Ingram Publisher Services.
2. Даниленко С. Політико-економічні пріоритети Китаю в Центральній Азії / С. Даниленко, О. Гальона // Міжнародні відносини. № 1 (44/45). С. 13–21.
3. Жангожа Р. Глобалізація і мінливі когнітивні конструкції // Наукові праці Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського. 2018. Вип. 50. С. 11–22.
4. Кожухар О. Еволюція політики Китаю в Центральній Азії (90-ті рр. XX ст. — поч. XXI ст.) // Історія та географія: збірник наукових праць. Харків: Прапор, 2013. Вип. 47. С. 107–112.
5. Ляшенко Т. Вектори політичних трансформацій держав Центральної Азії: автореф. дис. ... д-ра політ. наук: 23.00.02. К., 2013. 30 с.

6. *Парахонський Б.* Центральна Азія: геостратегічний аналіз та перспективні можливості для України: монографія / Б. Парахонський, Ю. Павленко, А. Гончарук та ін. К.: НІСД, 2001. 148 с.
7. Азійський напрям зовнішньої політики України: проблеми і перспективи. Аналітичні оцінки: монографія / за ред. В.О. Шведа. К.: НІСД, 2008. 222 с.
8. Інтеграційні виміри трансформації пострадянського простору: монографія / за заг. ред. А.Г. Бульвінського. К.: ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України», 2020. 560 с.
9. *Волович О.* Геополітичні пристрасті довкола «Шовкового шляху» // Незалежний аналітичний центр геополітичних досліджень «Борисфен Інтел». 16 лютого 2016. URL: <http://bintel.com.ua/uk/article/pristrasti>
10. *Микитчук Н.* Країни Центральної Азії: участь в міжнародних організаціях, проблеми систем колективної безпеки та регіональної інтеграції // Регіональні студії. 2022. № 28. С. 103–107.
11. Jacques, M. (2009) *When China Rules the World: The End of the Western World and the Birth of a New Global Order*. 2nd edn. London: Penguin Group.
12. *Ли Синь.* Экономические интересы России и Китая в Центральной Азии: сравнительный анализ // Вестник Санкт-Петерб. ун-та. Серия 5: Экономика, 2012. Вып. 3. С. 60–74.
13. *Чжоу Цзюнь.* Значение государств Центральной Азии в мировой политической системе // Управленческое консультирование, 2017. Вып. 3. С. 164–168.
14. *Парфіненко А.* Центральна Азія як геостратегічний регіон у сучасному геополітичному протистоянні // Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. 2022. Вип. 15. С. 24–36.
15. *Сиротюк Ю.* Попереду ще одна війна. Кому слід готуватися? // Главком. 13 лютого 2024. URL: <https://glavcom.ua/columns/syrotuk/poperedu-shched-odna-vijna-komu-slid-hotuvatisja-985728.html>
16. Yermak, A. (2023) 'Central Asia crucial in Ukraine's imperial chimera battle', *Daily Sabah*, 24 April. Available at: <https://www.dailysabah.com/opinion/op-ed/central-asia-crucial-in-ukraines-imperial-chimera-battle>
17. Див. за: Держави Центральної Азії в контексті конкуренції світових акторів після початку широкомасштабного вторгнення Росії в Україну: аналіт. доп. / О. Александров, О. Борділовська, А. Веселовський та ін.; за ред. О. Александрова, М. Паламарчука. К.: НІСД, 2024. С. 51–52; Статистика торговельно-економічного співробітництва між Україною та Казахстаном // Посольство України в Республіці Казахстан. URL: <https://kazakhstan.mfa.gov.ua/ukrayinatark/ekonomichne-spivrobitnictvo/277-torgovelyno-jekonomichne-spivrobitnictvo-mizh-ukrajinoju-ta-kazahstanom>
18. Там само. С. 51–52; Дані Державної митної служби України. URL: <https://customs.gov.ua/statistika-ta-reiestri>
19. Українсько-казахстанський онлайн бізнес-форум «Україна — Казахстан: перспективні сфери взаємодії» // Посольство України в Республіці Казахстан. 23 лютого 2023. URL: <https://kazakhstan.mfa.gov.ua/news/ukrayinsko-kazahstanskij-onlajn-biznes-forum-ukrayina-kazahstan-perspektivni-sferi-vzayemodiyi>

20. Кулик В. Центральная Азия и война в Украине-3. Узбекистан и Таджикистан // Хвиля. 5 мая 2022. URL: <https://hvylya.net/analytics/251973-centralnaya-aziya-i-voyna-v-ukraine-3-uzbekistan-i-tadzhikistan>
21. Мигаль М. Узбекистан не підтримує Росію у війні проти України // Главком. 17 березня 2022. URL: <https://glavcom.ua/world/observe/uzbekistan-ne-pidtrimuje-rosiyu-u-viyni-proti-ukrajini-830532.html>
22. Держави Центральної Азії в контексті конкуренції світових акторів після початку широкомасштабного вторгнення Росії в Україну: аналіт. доп. / О. Александров, О. Борділовська, А. Веселовський та ін.; за ред. О. Александрова, М. Паламарчука. К.: НІСД, 2024. С. 52–53.
23. Торговельно-економічне співробітництво та економіка Республіки Узбекистан / Посольство України в Республіці Узбекистан. 15 січня 2024. Дата оновлення: 30.10.2024. URL: https://uzbekistan.mfa.gov.ua/spivrobitnictvo/torgovo_ekonomichne_spivrobitnictvo
24. Пиркало С. Слабкість Китаю та Росії на прикладі Туркменістану // Главком. 20 вересня 2022. URL: <https://glavcom.ua/columns/pyrkalo/slabkist-kitaju-ta-rosiji-na-prikladi-turkmenistanu-876508.html>
25. Див. за: Держави Центральної Азії в контексті конкуренції світових акторів після початку широкомасштабного вторгнення Росії в Україну: аналіт. доп. / О. Александров, О. Борділовська, А. Веселовський та ін.; за ред. О. Александрова, М. Паламарчука. К.: НІСД, 2024. С. 53–54; Торговельно-економічне співробітництво між Україною і Туркменістаном // Посольство України в Туркменістані. 21 жовтня 2020. URL: <http://surl.li/tmwfq>
26. Бутирська Н. Центральна Азія під дулом російсько-української війни // ZN.UA. 31 липня 2022. URL: <https://zn.ua/ukr/international/tsentralna-azijapid-dulom-rosijsko-ukrajinskoji-vijni.html>
27. Держави Центральної Азії в контексті конкуренції світових акторів після початку широкомасштабного вторгнення Росії в Україну: аналіт. доп. / О. Александров, О. Борділовська, А. Веселовський та ін.; за ред. О. Александрова, М. Паламарчука. К.: НІСД, 2024. С. 54–55.
28. Мирзо Р. Как скажется на Таджикистане два варианта развития войны в Украине — если Россия выиграет и если проиграет? // Asia-Plus. 24 февраля 2023. URL: <https://www.asiaplustj.info/ru/news/tajikistan/politics/20230224/kak-skazhetsya-na-tadzhikistane-dva-varianta-razvitiya-voini-v-ukraine-esli-rossiya-viigraet-i-esli-proigraet>
29. Див. за: Держави Центральної Азії в контексті конкуренції світових акторів після початку широкомасштабного вторгнення Росії в Україну: аналіт. доп. / О. Александров, О. Борділовська, А. Веселовський та ін.; за ред. О. Александрова, М. Паламарчука. К.: НІСД, 2024. С. 55; Торговельно-економічне співробітництво / Посольство України в Республіці Таджикистан. URL: <https://tajikistan.mfa.gov.ua/posolstvo/3526-trade>

Oleg Tsapko,
PhD in History, Associate Professor,
leading research fellow
of the Department of History of the Newly Independent States,
State Institution 'Institute of World History of the NAS of Ukraine'

UKRAINE AND THE CENTRAL ASIAN STATES: the problem of finding a new cooperation strategy

Abstract. The article explores the key problems in shaping Ukraine's new foreign policy strategy for cooperation with the states of Central Asia amid full-scale russian invasion. The author argues that given today's complex threats and challenges, Central Asian countries are interested in strictly upholding international law and the UN Charter because international law itself is a certain safeguard against an aggressive and unpredictable russian neighbour. This interest provides an ideological and values-based foundation for Ukraine's future cooperation with those countries. The article asserts that the guiding principle of Ukraine's updated approach to the Central Asian countries should be the restoration of the world order grounded in international law. Ukraine strives to build a system of international relations where security is ensured for all states, not just a selected few, and where effective security mechanisms protect world peace and every state's right to self-determination, while aggressors face real consequences.

The author emphasises that russian aggression can only be countered by actively promoting the truth about the war in Ukraine, fostering genuine partnerships, and engaging in equal, respectful dialogue grounded in mutual recognition of each state's culture and sovereignty. At this stage, one of the most urgent priorities for Ukrainian diplomacy is to secure the support of Central Asian countries in Ukraine's favour.

To implement this vision, the author proposes to develop a dedicated foreign policy document outlining Ukraine's strategic framework and specific action plan for the engagement with the Central Asian region. These documents should aim to strengthen Ukraine's presence in Central Asia.

Keywords: Ukraine, Central Asian states, foreign economic relations, strategy, cooperation, international treaties, russian federation.